

G. CABRERA INFANTE

ŞEHİRLER
KİTABI

♥
CAN

DENEME

İSPANYOLCA ASLINDAN ÇEVİREN
ZEYNEP ÖNAL

Guillermo Cabrera Infante
ŞEHİRLER
KİTABI

Can Yayınları: 1775
Çağdaş Dünya Edebiyatı: 711

El Libro de Las Ciudades, Guillermo Cabrera Infante
© Guillermo Cabrera Infante vârisleri, 1999
© Can Sanat Yayınları Ltd. Şti., 2006
Bu eserin Türkçe yayın hakları Akcalı Telif Hakları Ajansı
aracılığıyla alınmıştır.

1. basım: Ekim 2008

Yayına Hazırlayan: Pınar Savaş

Kapak Tasarımı: Erkal Yavi
Kapak Düzeni: Semih Özcan
Dizgi: Hayriye Kaymaz
Düzelti: Fulya Tükel

Kapak Baskı: Çetin Ofset
İç Baskı ve Cilt: Şefik Matbaası

ISBN 978-975-07-1001-8

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33
<http://www.canyayinlari.com>
e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

Guillermo Cabrera Infante
ŞEHİRLER
KİTABI

DENEME

İspanyolca aslından çeviren
ZEYNEP ÖNAL

CAN YAYINLARI

GUILLERMO CABRERA INFANTE'NİN
CAN YAYINLARI'NDAKİ
ÖTEKİ KİTABI

KAPANDA ÜÇ KAPLAN / *roman*

Guillermo Cabrera Infante, 1929'da Küba'da, Gibara'da doğdu. 1941'de ailesiyle birlikte Havana'ya yerleşti. Hekimliği bırakarak yazarlığı ve sinema eleştirmenliğini seçti. Gazetecilik öğrenimi gördü. Çeşitli dergilerde yazarlık ve yayın yönetmenliği yaptı. 1951'de Küba Sinematekini kurdu. 1958'de Fidel Castro' nun devrimci güçlerini destekledi ve Batista rejimine karşı yazılar yazdı. Devrimden sonra Küba Kültür Dairesi'nin başkanlığına getirildi. 1960'ta yayınlanan ilk önemli yapıtı *Savaşta Olduğu Gibi Barışta da*, devrimci ruhunu açığa vuran öykülerinden oluşuyordu. Castro'nun sosyalizm anlayışı, Cabrera Infante'nin devrimden soğumasına yol açtı. Yetkililerle birkaç sürtüşmeden sonra, 1962-65 arasında Belçika'daki Küba Büyükelçiliğine kültür ataşesi olarak atandı. Daha sonra bu görevden ayrılarak Londra'ya yerleşti ve İngiliz yurttaşı oldu. Başyapıtı sayılan *Kapanda Üç Kaplan* 1967'de yayınlandı. 1972'de James Joyce'un *Dublinliler* adlı öykü kitabını İspanyolcaya çevirdi. Kısa mizah öykülerinden oluşan *Tropik Ülkelerde Gündoğumu Manzarası*'nı 1974'te yayınladı. Sinema eleştirilerini 1978'de *Her Gece Arcadia* adlı kitapta topladı. 1997'de İspanya'nın en önemli ödülü Premio Cervantes'e değer görüldü. 1999'da *Şehirler Kitabı* yayınlandı. Cabrera Infante, 2005'te Londra'da öldü.

Zeynep Önal, 1968 yılında İstanbul'da doğdu. Orta öğrenimini Kadıköy Anadolu Lisesi'nde tamamladı. 1992 yılında İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İspanyol Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'ndan mezun oldu. Yüksek Lisans'ını İspanyol edebiyatı üstüne, Doktora'sını Latin Amerika edebiyatı üstüne yaptı. Halen mezun olduğu bölümde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. İspanyol ve Latin Amerika edebiyatından çeviriler yapmaktadır.

Rehberim Miriam'a

Pineal göz a. soğukkanlı omurgalıların belli başlı türlerinde, başın tepesinde bir göz gibi beliren pineal gudde fazlalığı.

Collins İngilizce Sözlük

İçindekiler

<i>Yazarın önsözü: Kente övgü</i>	13
1. Pineal pencerem.....	15
2. Eppur si muove?	21
3. Taksi ve seks	49
4. Londra, geçmişe bir gezinti.....	53
5. Holmes sweet Holmes	62
6. Çay merasimi	68
7. Londra'da Noel	73
8. Miriam Gómez alışverişte.....	79
9. Kim bıkmış Londra'dan?.....	95
10. Eppur si muove!	100
11. Londra'nın <i>continuum</i> 'u	110
12. Bath'ın tek anlamı banyo değildir	124
13. Brubru	131
14. Paris lue par	138
15. San Sebastián'ın tatlı din şehidi.....	141
16. Laf atmanın ve <i>schottisch</i> 'in beşiği	143
17. Kaya ve Papa Luna	149
18. Torcello'nun delikanlısı.....	158
19. Alice harikalar kıtasında.....	179
20. Metropol yeniden. Yazda New York'ta	186
21. Yaşasın Las Vegas.....	198
22. Güneş Miami üstünde	216
23. Rio de Janeiro'dan uçarak ayrılırken..	219
24. Ah Bahía!	228

Kente övgü

İnsanoğlu kenti icat etmemiş, daha çok kent, insanı, insana özgü gelenekleri ve alışkanlıkları yaratmıştır. Şehirlilik sözcüğü (*urbanidad*), Latince *urbs* sözcüğünden gelir. Bildiğimiz anlamıyla kent, büyük olasılıkla İsa'dan önce altıncı ve birinci binyıl arasında Asya kıtasında ortaya çıkmıştır. Ancak şehir fikri, Yunanistan'da şehir-devlet ya da *polis* ile doruğa ulaşır; işte bu yüzden Aristoteles bunu “soylu bir amaç için ortak yaşam” olarak tarif eder. Roma İmparatorluğu'nu yaratan Roma kenti düzen ve plandan yoksun inşa edilmiş, sonraları ona benzetilerek yaratılacak olan kentler için bir model oluşturana değin gelişmiştir. Antoninus Hanedanlığı zamanında Roma'nın nüfusu yaklaşık iki milyona ulaştı; bu dönemde varsillar görkem, yoksullar sefalet içinde yaşıyorlardı; günümüze ulaşan mahalle veya *solar*¹ o dönemde doğdu.

Ancak kent, onu kuran insanoğlu tarafından defalarca yerle bir edildi. Söylenceye göre, Neron Roma'yı yaktı; ama Roma yeniden inşa edildi ve günümüze değin yaşadı: tarihte ibret olan tek kent. Roma'nın geçmişi yıkıntılar arasında yaşamını sürdürür. Kuşkusuz Ölümsüz Kent'tir Roma. Berlin ve Havana gibi kentler, savaşlar veya yöneticilerinin uyuşukluğu sonucunda yıkılmıştır. Gerçekten de Havana bugün harap bir kent görünümündedir; Berlin örneğindeki gibi havadan değil, içten gelen bir yıkımdır

¹ (İsp.) Ortak bir avluya açılan küçük konutlar topluluğu. (Ç.N.)

bu. Ama Berlin, yangından sonraki eski Roma'da olduğu gibi, yeniden inşa edilmiştir; Havana'ysa harabeler arasında tuhaf bir güzelliğın bekçiliğini yapar. Yine de, Horatius'un söylediğı gibi, korkutamaz gözümü benim yıkıntıları.

İşte böylece Havana'nın görkemini başka kentlerde aradım.

1.

Pineal pencерem

Birisi mimarinin donmuş müzik olduğuna hükmetmiş, buna karşın kimse çıkıp müziğin eriyen mimari olabileceğini söylememiş bugüne kadar. Ancak bu *verbum non facta*¹ şu şekilde bir ifade bulmuş: Tüm estetlerin babası Pater bütün sanatların, müziğe özendiğini söylemiş. Bununla birlikte, apaçık ortada olan hep gözden kaçmış: Mimarının, birkaç yazılı yapıt dışında, olası tek tarih biçimi olduğu. Bazı durumlarda yazın bile korunmazken, mimari tek başına dilsiz ama dilbaz bir tanık olarak varlığını sürdürüyor: Bir bina bin söze değer, çünkü süregelen, süregelen bir görüntüdür. Eski Mısır'ı, Pers'i ve hatta, ilk imparatorunun geçmişi silmek için "bütün kitapları" yok eden Çin'i düşünün; gene de tanrıların baktığı yerden görünebilen insan yapımı tek yapı olan Çin Seddi, askerî mühendislerin işi değil, Adsız Mimarların ölümsüz yapıtıdır.

İngiltere'nin katı Victoria Dönemi'nden geriye yalnızca, zamanın eskittiği, kuşkulu birtakım ahlaki hükümler, Dickens'ın usandırıcı romanları ve son moda olarak da, olay örgüsü son derece Victorien kaçan sayısız Chaplin komedisi kalmıştır. Ama Victoria'nın hem merhum prens eşini (Albert Memorial, Albert Hall) hem de kendisini (Victoria ve Albert Müzesi) *kitsch* denebilecek üslubuyla

¹ (Lat.) Söylenmemiş söz. (Ç.N.)

ölümsüzleştirdiği mimari yapıtlar günümüze değin kalmıştır ve hâlâ her yerde görülebilmektedir. Bu üslup, gündelik yaşamı *terraced house*'lar –hiç de bu sözcüklerin anıştırdığı şeye benzemez bu evler–, *mew*'ler ve sıra sıra yalın yapı cepheleriyle tanımlamıştır.¹

Bir odaya girmek (ve odadan çıkmak) için kapı vazgeçilmez ise de, pencere gerekli olmamıştır her zaman. Kapısız bina olmaz, ama penceresiz binalar vardır: piramitler, Maya tapmakları ve Küba'daki tütün işlikleri. Yunanlar kendi hesaplarına açık agorayı pencereye yeğlerlerdi. Bilindiği gibi kapılara hiçbir zaman vergi uygulanmadı ama İngiltere'de bir zamanlar pencerelere bir *tax*, yani vergi konmuştu ki, bu da belki yergi konusu olmuştu; kaldı ki çaydan bile vergi alınmıyordu. Lafı uzatmaya gerek yok, Victoria döneminde inşa edilmiş ve Anıtlar Vadisi'ne (yani Hyde Park'a) bir taş atımı uzaklıkta bulunan South Kensington'daki evimin, bu çöküş döneminin anısına, bir sürü cumbalı penceresi vardır.

Ama Gloriana adlı, anlı şanlı bir penceresi de vardır; bu pencere bir sıra kemere, baştabana² ve tuğlanın tuğla olduğu, makinede dökülmeyip elde yapıldığı, el işçiliğinin kentin çevre güzelliğine katkı sağlayan bir bezeme türü sayıldığı zamanlardan kalma çıplak tuğla duvarlara açılmaktadır. İnanın bana, bu pencere bir tür keşif sayılır.

Buna benzer yalnız bir pencere vardır bildiğim, o da adsız mimarının sırf eğlence için Rönesans biçemi verdiği bir ortaçağ penceresidir. Jaime Corazón'un (Jacques Le Coeur) Fransa'daki evinin cephesinde bulunan ünlü penceredir sözünü ettiğim; insanda merak uyandıran mütecessis bir yüz­süz, oldum olası bu pencereden bakmaktadır. Beş yüz yıldır bakmaktadır. Bu meraklı komşu, özgün boyutlarda bir yontu, alçak bir balkonu andıran pencere de, her tarafı incelikle işlenmiş bir *trompe l'oeil*, yani bir göz aldanmasıdır. Tuhaftır, Londra'daki evimin penceresi

¹ (İng.) *Terraced houses*, set veya yamaç üstünde sıra evler, *mew* ise ahırdan bozma evleri olan dar sokak anlamına gelir. (Ç.N.)

² Yunan ve Roma mimarisinde sütunların üzerine oturan ve iki sütun arasındaki uzaklığın üzerini örten büyük, uzun taş kirişlerin oluşturduğu bölüm. (Y.N.)

tam tersi bir *trompe l'oeil*'dür.

Soğuk Tudorların (ve sıcak olanlarının; VIII. Henry, I. Elizabeth), hükümdarlığı kadar eski görünen İngiliz penceresi, Fransa'da iki yüz yıl sonra, Dr. Ignace Guillotin 1789'da Meclis'e önerisini sunduğunda akla gelmiş olmalı. *Sash window*, yani giyotin pencere olarak bilinen pencere gerçek bir ev giyotini'dir ve onun sayesinde, soylu bir boyna sahip olmasa bile boynunu kaybedenlerin sayısı hiç de azımsanamaz. *Louissette* olarak adlandırılması gereken bu düzenek iki dikey kanattan oluşur; kanatların birini kaldırıncı, ikisi birbiri ardına iner, kanatlar gizli bir som demir ağırlıkla sabitlenen bir kordonla desteklenir. Bu ölümcül pencereyi açmak, basit bir ev uğraşı olmaktan öte, Herkül'e yaraşır bir iştir. En ufak tetiklemede (hatta buna gerek bile kalmadan) üstteki büyük bıçak, insancıl, devrimci, iyi yürekli Doktor Guillotin'in de istediği gibi, boynu vurmak için olanca hızıyla düşer. Boyun tutulmasına karşı kökten bir tedavi. Düzenekte Fransızca olarak şu talimatın yazılı olması gerekirmiş: *Defense de se pencher au pencher au dehors*.¹ Şu Dante'vari uyarı belki de daha uygun olurdu: *E pericoloso sporgersi*.²

(Geri planda pencereleri tartıştığım bu giriş, aslında lafı kendi pencereme getirmek içindi; kendisi de geri planda duran pencereme – tekrar bana ait değil, binanın dayatmasıdır.)

Hitchcock'un, tümü de *trompe l'oeil* yapmacık pencerelerinin aksine (sinema *trompe l'oeil* ve sesten ya da *trompe l'oreille*'den, yani kulak aldanmasından başka bir şey değildir), ölçülü bir penceredir benimki: Telaş yoktur bu pencerede; karışanı görüşeni yoktur, kimsecikler geçmez önünden. Ne dokunaklı bir aldatıcılığı vardır, ne de dillenne heveslisidir; destanlaşma meraklısı hiç değildir. Devimsiz bir penceredir o. Ardında durup da tanıklık edebileceğim ne bir dram ne bir komedi vardır; melodramınca sözü bile edilmez. Yalnız İngiltere'nin solgun doğası görü-

¹ (Fr.) Dışarı sarkmak yasaktır. (Ç.N.)

² (İt.) (camdan) Sarkmak tehlikelidir. (Ç.N.)

nür (ya da onun temsilcisi: yıl boyunca kuru kalan bir ağaç), bir de adına mimarlık denen o donmuş tarih (yukarıya bakınız). Seyrek de olsa, beyaz tulum giymiş cılız bir duvar ustası, sinsî komşular ve her yere yetişen serçeler dışında birileri de çıkagelir. Sanki kendileri yoktur da izleri vardır bu misafirlerin; tıpkı Hiroşima'da merdivene çıkmış evini boyarken üzerine atom bombasının trajik fenerinin ışığının yansımasıyla soluk bir hayalete, sonsuz karanlığa dönüşen adsız Japon ile onun hayalet merdiveni gibi.

Hayaletlerin ötesinde benim sihirli pencerem yer alır. Fildişi beyazı boyalı pencere (belki de inci beyazı: Tes-cilli boya markaları günümüzde pek de afili), her biri sekiz cam panelden oluşan iki uğursuz kanadı vardır. Kanatlar kitap sayfalarının tersi yönünde açılır; bu iş bir devin gücünü gerektirir. Bu cehennemî becerinin uygulaması, yalnız doğanın değil, insanoğlunun da düşmanı olan bir sistemin örneğidir (bütün bu yanıp yakınmalar, geçmişte ezilen parmakların anılarını depreştirir). Bu pencereden içeriye hava girişini sağlamak, doğrudan Kuzey Denizi'nden ziyarete gelmiş benzeyen hava akımlarını davet etmek anlamına gelir. Pencereyi açmak tehlikeli bir beden eğitimi hareketi olabilir; kapatmaksa, habersiz birinin fiziksel bütünlüğüne karşı suikast sayılabilir, bu nedenle konunun uzmanı sürekli olarak uyarılarda bulunur. Olduğu gibi bırakmak da, manzarayı bir hücreden seyretmeye mahkûm olmak demektir. Arka planda görünen manzaram da bu mahkûmiyetin yardımına koşar: Kendimi, *Kurşunlar*'da müebbet hüküm giymiş Casanova gibi hissetmişimdir hep.¹

Bu pencerenin karşısında, pis görünümlü, aslında zamanın etkisiyle pis görünen, çıplak tuğlalardan örülmüş sağlam bir duvar bulunur. Doré'nin her dem kasvetli Londra'sını anımsatır bu tuğlalar (belki de gravürler siyah-beyaz olduğu içindir). Bu ilk duvarın ilerisinde altı adet

¹ Yazar, ünlü İtalyan serüvencinin Fransızca kaleme aldığı kitabına gönderme yapıyor: *Histoire de ma fuite des prisons de Venise qu'on appelle Les Plombs* (Kursun Adı Verilen Venedik Zindanlarından Kaçışımın Öyküsü). (Ç.N.)

baş döndürücü kemer uzanır. Taşıyıcı kemerlerin altında-kiler, Tudor kemer mi, basık kemer mi, yoksa ojival kemer mi bilmiyorum (not: Oscar Tusquet'ye sorulacak). Böyle muhteşem bir dizge, bir katedral veya etkileyici boyutlarda başka binaları düşündürür: Örneğin bir müzeyi. Ancak şu anda sözü edilenin bunlarla ilgisi yoktur. Burada taşıyıcı kemerler, ancak dört katlı bir binayı ve müstemilatını taşır; ortada –eski estetlerden Theodor W. Adorno'nun sadece süs olarak niteleyeceği– İngiliz Neogotik mimarisinin sarmal süslemelerine benzer bir durum söz konusudur, ya da köşeyi dönünce karşımıza çıkan şu bilim katedrali Doğa Tarihi Müzesi'nin süslemelerine. Tuğla kemerler, ağır bir hezeyan gibi art arda gelirler, *Carceri*'lerinde¹ Pirenesi'nin afyonlu halüsinasyonları gibi art arda... Arka planda yalnızca bir sarmal merdiven vardır (burada dolandı diyorlar, herhalde arkadan dolanıp vurmak anlamına geliyor, demirden sarmal bir hain), merdivenin kıvrımları ve sarmal süsleri dosdoğru hiçliğe çıkar. Birbirini izleyen kemerler gündelik bir görüntüdür: Bir yanlarından öte yanlarına bakmak, tarihsel bir baş dönmesi yaratır. Ben (veya birileri) oturduğu(m) yerde birazcık doğrulacak olursa(m), dipte, her zaman kapalı duran siyah, yüksek demir kapıyı görebilir(im). Kapının ardında ne olabilir ki? En iyisi hiç bilmemek, çünkü en kötüsü öte tarafında ben varım.

Sağ tarafta –kirli veya eski duvarın üstünde, zaman değil insanoglu, yani şu vergi vermeyi kabul etmeyen İngiliz tarafından– iptal edilmiş pencereleri olan kapısız bir bina bulunur. Hep kapalı duran öbür pencereler ise, kimseyi görmeye izin vermezler; görececek kimse de yoktur zaten. Küçük bir banyoya ait olması gereken küçük bir pencerenin çatlaksız, buzlu bir camı vardır; kışın, Noel'e yakın, hoş bir görsel tekrar oyunu oluşturur: buz buz üstüne. Menekşe rengine dönen mevsimde (güz) pencereyi anakronik bir görünüme büründüren kalın yivler –belki de bir yansı– seçilir: Apansız *art déco* oluverir pencere.

¹ (İt.) Hapishaneler. (Ç.N.)

Baharda, kerpiç duvarların, tuğla duvarların, boz renkli tuğlaların arasını yeşil bir yosun tutar.

Yukarıda, arka avlunun dört kat üstünde, bir başka tuğla duvar yükselir; düz duvar bacalara kadar baş döndüren neşeli bir diyagonal gibi çıkar. Daha ötede yalnızca gökyüzü vardır – bulutlar yoksa eğer. Öbeklenmiş bacalar ne de kibirli dizilidir tepede. Hiçbir zaman duman çıkmaz bu bacalardan; ama bu toprak kaplar bir nevi süs olsun diye konmamışlardır kuşkusuz. Yazın, ancak yazın, yan caddeye bakması gereken öteki duvarın gölgesi, diyagonal duvarın kenarına boylu boyunca bir çizgi düşürür; gölgeyle ışığı ayırarak. O zaman duvar, gölge, onu sınırlayan ışıktan bıçak en yüce mimar tarafından, görünmez sonsuz bir gönüyle çizilmiş eğik bir ufuk izlenimi bırakır. Ama bu çizim Tanrı'nın değil, oyunun kuralıdır.

(1991)

G. CABRERA INFANTE

ŞEHİRLER KİTABI

DENEME

Her fırsatta Brüksel'e dönüyorum: Yolculuklarda, rüyalarda. Onu iyi tanıyanlarımız, Degas'ın kadınlarından birine çok benzediğini bilir. (...) On yıl sonra döndüğümde değişmeye başlamıştı Madrid: artık cüplerin değil, çiçeğe durmuş körpecik kızların kentiydi. (...) Venedik öteden beri ne sudan ne de şehvetten yoksun kalmıştır. Bir venüs kenttir Venedik. (...) Las Vegas büyük bir evdir, tam da bu haliyle bir casino'dur. Romus ve Romulus'un bir dişi kurttan değil de, ruletten meme emdiği düşünüyelim. (...) Havana'ysa harabeler arasında tuhaf bir güzelliğin beççiliğini yapar. Yine de, Horatius'un söylediği gibi, korkutamaz gözümü yıkıntılar... İşte böylece Havana'nın görkemini başka kentlerde aradım...

Guillermo Cabrera Infante, benzersiz yapıtı *Şehirler Kitabı*'nda, kentlerin engin sularına yelken açar. Londra, Brüksel, Roma, Berlin, New York, Los Angeles, Venedik, Paris gibi kentlerde yazarların, filmlerin, kitapların, sanatların, müziklerin, dahası kurgu kişilerin izini sürer. Her kentte, gençliğinin yitik kenti Havana'yı arayarak...

KAPAK RESMİ: ROBERT DELAUNAY

ISBN 978-975-07-1001-8

9 789750 710018

<http://www.canyayinlari.com>